

Vergi Planlaması ve Stratejileri

Emine Nur Yüksel¹

Serdar Şahin²

Özet

Vergi planlaması, işletmelerin yürürlükteki mevzuat çerçevesinde vergi yükünü azaltarak maliyetlerini düşürmeyi ve finansal performanslarını artırmayı hedefleyen bir uygulama alanıdır. Mikro düzeyde gelir erteleme, gider artırma ve amortisman yöntemleri ile sermaye yapısı kararlarına dayalı stratejiler öne çıkarken, makro düzeyde vergi sistemlerinin işleyişi üzerindeki etkiler daha belirgin hâle gelmektedir. Bununla birlikte, vergi planlaması uygulamalarının kapsamının genişlemesi, vergi adaleti ve etik ilkeler bakımından çeşitli tartışmaları gündeme getirmektedir. Bu çalışma, vergi planlamasının işletmelerin kârlılığı ve finansal yapısı üzerindeki etkilerini incelemeyi ve söz konusu uygulamaların hukuki ve etik sınırlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda, vergi planlamasının işletmeler açısından maliyetleri düşüren ve finansal performansı destekleyen etkili bir araç olduğu; ancak bu etkinin, yasal düzenlemeler ve etik ilkelerle uyumlu bir çerçevede sürdürülebilir nitelik kazandığı tespit edilmektedir.

GİRİŞ

Vergi planlaması, mükelleflerin yürürlükteki vergi mevzuatının sunduğu imkânlar çerçevesinde vergi yüklerini azaltmaya veya vergisel yükümlülüklerin zamanlamasını değiştirmeye yönelik olarak geliştirdikleri uygulamaları ifade etmektedir. Bu uygulamalar, ilk bakışta bireysel veya kurumsal tercihler olarak ortaya çıksa da, sonuçları itibarıyla vergi sisteminin işleyişi ve kamu maliyesi üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle vergi planlamasının yalnızca teknik bir mali araç olarak değil, kamu yararı boyutuyla da ele alınması gerekmektedir.

- 1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Maliye ABD, ozhaneminenur1@gmail.com , ORCID: 0009-0007-6662-9089.
- 2 Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, serdarsahin@ibu.edu.tr , ORCID: 0000-0002-2869-8231.

Literatürde vergi planlamasına ilişkin çalışmaların önemli bir kısmının, vergi türü bazında yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle gelir vergisi ve kurumlar vergisi kapsamında, şirketler üzerinden yürütülen analizler ağırlık kazanmaktadır. Bu çalışmaların büyük bölümü, belirli vergi planlaması stratejilerini mevzuat çerçevesinde incelemekte; konuyu çoğunlukla tek bir vergi türü veya sınırlı bir mükellef grubu üzerinden ele almaktadır. Bu yaklaşım, vergi planlamasının daha geniş mali ve hukuki etkilerinin arka planda kalmasına neden olmaktadır.

Bu çalışma, vergi planlamasını yalnızca belirli bir vergi türü veya mükellef grubu ile sınırlı tutmamakta; mikro ve makro düzeyde birlikte ele almaktadır. Mikro düzeyde mükellef davranışları ve planlama teknikleri incelenirken, makro düzeyde bu uygulamaların vergi sistemi ve kamu maliyesi üzerindeki yansımaları değerlendirilmektedir. Böylece vergi planlamasının yalnızca bireysel sonuçları değil, sistemsel etkileri de görünür hâle getirilmektedir.

Çalışmada, literatürde sıklıkla ele alınan bilinen vergi planlaması stratejilerinin ötesine geçilmekte; uygulamada daha az kullanılan ancak etkisi yüksek olan stratejiler daha geniş bir çerçevede incelenmektedir. Bu yönüyle çalışma, mevcut literatürde sınırlı biçimde ele alınan alanlara odaklanmakta ve vergi planlamasına ilişkin tartışmayı derinleştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu kapsamda çalışma, vergi planlamasının hukuka uygun sınırlar içinde kalmasına rağmen, vergi adaleti üzerindeki etkilerini özellikle vurgulamaktadır. Vergi yükünün mükellefler arasında dengeli dağılımı ve kamu gelirlerinin sürdürülebilirliği açısından vergi planlamasının nasıl bir rol oynadığı, çalışmanın temel tartışma eksenini oluşturmaktadır. Böylece vergi planlaması, yalnızca mevzuata uygunluk temelinde değil, vergi adaleti ilkesi bağlamında da değerlendirilmekte ve kamu maliyesi perspektifinden bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Vergi planlamasına ilişkin mevcut çalışmaların belirli vergi türleri ve bilinen stratejilerle sınırlı kalması, bu uygulamaların mikro ve makro düzeyde doğurduğu sonuçların bütüncül biçimde değerlendirilmesini güçleştirmektedir.

1. VERGİ KAVRAMI, İŞLEVLERİ VE VERGİ PLANLAMASINA TEORİK BİR BAKIŞ

19. yüzyıldan itibaren devletlerin ekonomi içindeki ağırlığının artmasıyla birlikte kamu kesiminin ihtiyaç duyduğu kaynaklar artmış; bu durum, kamu harcamalarının karşılanabilmesi için daha geniş ve düzenli kamu gelirlerine duyulan ihtiyacı beraberinde getirmiştir. Verginin modern anlamda gelişimi de bu süreçle paralel biçimde şekillenmiştir. Vergiler, devletin kamu hizmetlerini sürdürebilmek ve mali ya da mali olmayan amaçlarını gerçekleştirebilmek için

egemenlik yetkisine dayanarak gerçek ve tüzel kişilerden zorunlu ve karşılıksız olarak aldığı nakdi ve aynı kıymetler olarak tanımlanmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2017: 1). Bu yönüyle vergi, kamu harcamalarının finansmanını sağlayan temel bir mali araç olmasının yanı sıra ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında da yönlendirici bir işleve sahiptir. Verginin zorunlu ve kanuniliğe dayalı yapısı, mükelleflerin vergisel yükümlülüklerinin hukuki çerçevesini oluşturmaktadır. Verginin asli amacı kamu hizmetleri için gerekli kaynakları sağlamak olmakla birlikte, ekonomik istikrarın desteklenmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve belirli sektörlerin teşvik edilmesi gibi mali olmayan hedefler de modern vergi politikalarının önemli unsurları arasında yer almaktadır. Bu çok yönlü işlevler nedeniyle vergisel yükümlülüklerin düzeyi ve yapısı, işletmeler açısından finansal planlamanın stratejik bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada mükellefler, vergi sisteminin zorunlu niteliğini gözetmekle birlikte, mevzuatın sunduğu tercih seçeneklerinden yararlanarak vergi yüklerini daha rasyonel bir düzeye indirme ihtiyacı duymakta bu durum ise karşımıza vergi planlaması kavramını çıkarmaktadır (Yıldırım ve Demiraslan, 2006: 95). Başka bir tanıma göre ise vergi planlaması, mükelleflerin mevcut vergi mevzuatına tamamen uygun yöntem ve teknikler kullanarak vergi yükünü en az düzeye indirmeyi, vergilerini zamanında ve eksiksiz ödemeyi ve geleceğe yönelik mali tahminler ile işletme faaliyetlerini planlayarak maksimum vergi avantajı sağlamayı amaçladıkları sistemli ve bilinçli bir süreçtir (Gautami, 2013: 83). En yalın haliyle vergi planlaması, mükelleflerin kanunların tanıdığı serbestlik alanı içinde hareket ederek vergi yükünü azaltmayı ve vergi mevzuatının sunduğu tüm yasal imkanlardan bilinçli ve stratejik biçimde yararlanarak mali durumlarını güçlendirmeyi hedefledikleri sistemli bir süreçtir; Bu süreç, hem vergilerin zamanında ve eksiksiz ödenmesini sağlamakta hem de işletme faaliyetleri ve finansal kararlar üzerinde uzun vadeli planlama yapmayı mümkün kılmaktadır. Vergi planlamasını incelerken, sürecin hem bireysel mükellefler açısından mikro düzeyde hem de devlet politikaları açısından makro düzeyde ele alınması gerekmektedir.

1.1. Makro Vergi Planlaması

Devletin kamusal hizmetleri sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu temel gelir kaynağı olan vergileri, toplumun ekonomik koşullarını, beklentilerini ve davranış eğilimlerini dikkate alarak en uygun kaynaklardan, en uygun yöntemlerle ve en isabetli zamanda toplanacak şekilde düzenlemesi makro vergi planlaması olarak ifade edilmektedir (Akdoğan, 2007: 186). Bu çerçevede makro vergi planlaması, bir ulusal ekonominin gereksinimleri ve sosyal hedefleri doğrultusunda vergi sisteminin en uygun biçimde tasarlanması ve uygulanmasına yönelik bir süreci tanımlamaktadır (Şen ve Sağbaş, 2016: 480).

Makro vergi planlaması, bu yönüyle yalnızca vergi gelirlerinin artırılmasına odaklanan teknik bir süreç değil; vergi politikasının tasarımıyla doğrudan bağlantılı, stratejik bir politika alanı niteliği taşımaktadır. Vergi oranları, istisna ve muafiyetler ile vergi tabanının belirlenmesi gibi tercihler, devletin vergi kapasitesini hangi ölçüde ve hangi araçlarla kullanacağını ortaya koymakta; aynı zamanda mükellef davranışlarını şekillendirmektedir. Bu süreçte temel amaç, kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere vergi gelirlerinin istikrarlı biçimde artırılması ve vergi tabanının dengeli bir şekilde genişletilmesidir. Makro vergi planlaması aynı zamanda vergi adaleti ve tarafsızlık ilkeleriyle yakından ilişkilidir. Vergi yükünün mükellefler arasında adil dağılımını gözetten bir planlama anlayışı, hem vergiye gönüllü uyumu artırmakta hem de vergi sistemine duyulan güveni güçlendirmektedir. Bu nedenle makro düzeyde alınan vergi politikası kararları, mikro düzeyde mükelleflerin vergi planlaması stratejilerinin sınırlarını belirleyen bir çerçeve oluşturmaktadır. Vergi planlamasında kimi zaman mevzuattaki boşluklardan yararlanılması nedeniyle kanun koyucunun öngörmediği uygulamalar ortaya çıkabilmekte; bu durumların tespit edilmesi hâlinde söz konusu boşluklar yeni düzenlemelerle giderilebilmektedir (Eroğlu, 2014: 9). Bu süreç, bir yandan mükelleflerin yasal sınırlar içinde vergi yüklerini hafifletmesine imkân tanırken, diğer yandan devlet açısından vergi kapasitesinin korunmasına ve vergi kayıplarının azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca mükelleflerin vergi planlamasına ilişkin belge ve kayıt yükümlülüklerini yerine getirmeleri, kayıt dışılığın azaltılması ve vergi sisteminin etkinliğinin artırılması bakımından önemli bir işlev üstlenmektedir.

1.2. Mikro Vergi Planlaması

Vergi mükellefleri ile vergi sorumlularının, mali güçlerini aşmayacak biçimde ve mevzuata tamamen uygun kalarak ödemeleri gereken vergiyi en düşük düzeye indirebilmek amacıyla yürüttükleri bilinçli ve sistemli düzenlemeler mikro vergi planlaması olarak adlandırılmaktadır (Akdoğan, 2007: 185). Bu çerçevede mikro vergi planlaması, mükelleflerin kendi mali yapıları ve faaliyet alanları doğrultusunda, vergi mevzuatının tanıdığı seçeneklerden yararlanarak vergi yükünü azaltmaya yönelik tercihlerini ifade etmektedir.

Planlama sürecinde mükellefler; vergi indirimleri, teşvikler, vergi kredileri, amortisman uygulamaları ve belirli giderlerin matrahtan düşülmesi gibi yasal araçları kullanabilmektedirler (Oktar, 2004: 3). Bu araçlar, vergi yükünün azaltılmasının yanı sıra işletmelerin nakit akışını daha sağlıklı yönetmelerine ve mali kaynaklarını planlı biçimde kullanmalarına imkân tanımaktadır. Aynı zamanda yatırım kararlarının vergisel etkilerinin önceden değerlendirilmesi, mikro vergi planlamasının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Mikro vergi planlaması, mükelleflerin vergiye uyum süreçlerini daha düzenli yürütmelerine

ve olası vergisel riskleri önceden tespit edebilmelerine de katkı sağlamaktadır. Bu durum, hem mükellefler açısından belirsizliğin azaltılmasına hem de vergi idaresi bakımından denetim süreçlerinin daha sağlıklı işlemesine yardımcı olmaktadır. Modern vergi sistemlerinde mikro vergi planlamasının önemi giderek artmakta; özellikle rekabetin yoğun olduğu sektörlerde işletmelerin mali sürdürülebilirliğini korumada etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir (Saraçoğlu ve Çakır, 2017: 95). Mikro vergi planlaması, mükelleflerin kayıt ve belge düzenine daha fazla özen göstermelerini teşvik ederek vergi şeffaflığına katkı sunmaktadır. Bu kapsamda mükellefler, kanunların öngördüğü sınırlar içinde kalarak, kendileri için en uygun vergisel seçenekleri tercih edebilmekte ve vergi yüklerini yasal yollarla azaltabilmektedirler (Saraçoğlu, 2004: 35). Küçük veya büyük ölçekli işletmeler açısından ele alındığında, mikro vergi planlaması hem kısa vadede vergi yükünün hafifletilmesine hem de uzun vadede daha bilinçli mali kararlar alınmasına olanak tanımaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Vergi Planlamasının Teorik Temelleri

Vergi planlaması, devletlerin vergi politikalarını şekillendirme biçimleri ile mükelleflerin yürürlükteki hukuk düzeni içinde vergi yüklerini azaltmaya yönelik davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur. Bu çerçevede vergi planlaması, öncelikle mükelleflerin mevcut mevzuatı analiz ederek mali kararlarını buna göre düzenlemelerini ifade eden bir uygulama alanı olarak ele alınmaktadır. Söz konusu yaklaşım, 20. yüzyılın başlarında Almanya’da “işletme vergiciliği” anlayışıyla gelişmiş; daha sonra Amerika Birleşik Devletleri’nde “tax planning” kavramı altında sistematik bir biçimde benimsenmiştir. Zamanla bu yaklaşım, farklı hukuk sistemlerinde mükellef davranışlarını etkileyen yaygın bir mali araç hâline gelmiştir (Eroğlu ve Eftekin, 2015: 240). Türkiye’de ise Almanya’dan gelen akademisyenlerin etkisiyle vergi planlaması düşüncesi, birçok ülkeye kıyasla daha erken bir dönemde akademik tartışmalara konu olmuştur (Tüncer, 2008: 10). II. Dünya Savaşı sonrasında vergi planlamasına ilişkin uygulamaların belirgin biçimde arttığı; özellikle 1950’li yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelerin yatırım çekmek amacıyla çeşitli vergisel avantajlar sunduğu görülmektedir (Lent, 1974: 249). Bu dönemde ülkelerin, yüksek vergi oranlarını düşürerek sermaye hareketlerini yönlendirmeye çalıştıkları ve bu yaklaşımın vergisel indirim politikalarının temel dayanaklarından biri hâline geldiği anlaşılmaktadır (Lent, 1967: 250). Bu gelişmeler, vergi planlamasının yalnızca mükellef davranışlarıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kamu maliyesi politikalarıyla doğrudan ilişkili bir alan olarak şekillendiğini göstermektedir.

Günümüzde dijitalleşme, elektronik ticaretin yaygınlaşması ve uluslararası vergi standartlarının sürekli güncellenmesi, vergi planlamasının kapsamını genişletmekte ve bu alanın daha karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Bu durum, vergi planlamasının hem mükelleflerin mali kararlarını etkileyen bir uygulama alanı hem de kamu gelirleri üzerinde sonuçlar doğuran bir mali olgu olarak birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

2.1.1. Makro Vergi Planlaması Açısından Teorik Çerçeve

Klasik maliye düşüncesi, devletin görev alanının mümkün olduğunca dar tutulması gerektiğini savunduğundan makro vergi planlamasına sınırlayıcı bir perspektiften yaklaşmaktadır. Smith, Ricardo, Say, Mill ve Bentham'ın temsil ettiği bu anlayışta devlet yalnızca adalet ve güvenlik gibi asli fonksiyonları yerine getirmeli; bütçe dengliği korunmalı ve vergiler düşük oranlı, basit ve ağırlıklı dolaylı nitelikte tasarlanmalıdır. Bu nedenle klasik yaklaşımda makro vergi planlaması, ekonomik yönlendirme aracı değil, devletin sınırlı harcamalarını finanse etmeye yönelik teknik bir düzenleme niteliği taşımakta ve vergi politikalarının büyüme, istihdam veya gelir dağılımını hedefleyen müdahalelerde bulunması ekonomik etkinliği bozucu bir unsur olarak görülmektedir. Buna karşılık neoklasik maliye anlayışı, klasik yaklaşımın müdahalesizliğinin ekonomik istikrarsızlıkları artırdığını ileri sürerek devletin iktisadi ve sosyal yaşama aktif biçimde müdahale etmesi gerektiğini savunmaktadır. Keynes ve Robinson'un öncülük ettiği bu görüşte vergiler, yalnızca mali amaçların değil; istikrar, büyüme, gelir dağılımı ve sosyal refah gibi mali olmayan amaçların da gerçekleştirilmesinde temel bir makroekonomik araç olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle neoklasik yaklaşımda makro vergi planlaması, piyasa eksikliklerini gidermeyi, ekonomik dalgalanmaları yumuşatmayı ve toplumsal refahı artırmayı hedefleyen çok yönlü bir politika niteliği taşımaktadır.

2.1.2. Mikro Vergi Planlaması Açısından Teorik Çerçeve

Klasik maliye anlayışı, mükelleflerin vergi yükünü azaltma yönündeki mikro ölçekli planlama davranışını piyasa düzeninin doğal bir sonucu olarak görmekte, devletin bu davranışlara müdahalesini ise gereksiz bulmaktadır. Devletin görev alanının dar, vergilerin ise basit ve dolaylı niteliğe sahip olduğu bu yaklaşımda, vergi planlamasının vergi kaybı doğurmadan vergi gelirlerini azaltması ve böylece tahsilat/tahakkuk oranını zayıflatması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, klasik düşüncede ekonomik aktörlerin rasyonel tercihleri kapsamında kabul edilmekte ve vergisel boşlukların oluşması piyasa mekanizmasının doğal bir parçası olarak görülmektedir.

Neoklasik maliye yaklaşımı ise mikro vergi planlamasına daha müdahaleci bir perspektiften bakmaktadır. Keynesyen çerçevede devletin ekonomik ve sosyal işlevler üstlenmesi gerektiği kabul edildiğinden, vergi sonrası kazancın maksimize edilmesi rasyonel olsa da bunun kamu gelirlerini aşındırması durumunda düzeltici vergi politikaları gerekli görülmektedir. Neoklasiklere göre vergi planlaması, vergi tabanını daraltarak potansiyel vergi gelirini azaltmakta ve dolaylı olarak vergi gayretini düşürmektedir. Bu nedenle sistemin tarafsızlaştırılması, istisna ve muafiyetlerin daraltılması ve planlama imkânlarının kontrol altında tutulması gerekmektedir. Böylece vergi sonrası kazanç maksimize edilirken kamu gelirlerinin sürdürülebilirliği de korunmuş olmaktadır.

İktidar teorisi ise bu iki yaklaşımı birbirine bağlayan normatif bir açıklama zemini sunmaktadır. Teoriye göre vergi, devletin egemenlik yetkisine dayanarak koyduğu bir yükümlülük olmakla birlikte, bu yetkinin sınırları bizzat yasalar tarafından çizilmektedir. Dolayısıyla mükellefin kanunların izin verdiği ölçüde vergi yükünü azaltma çabası, devletin koyduğu kurallar içinde hareket eden ve ödeme gücü ilkesine uygun davranan bir birey olarak görülmektedir. Bu noktada iktidar teorisi, vergi planlamasını hukuki meşruiyet zemini üzerinden açıklamakta; klasik yaklaşımın serbestiyetini ve neoklasik yaklaşımın düzenleyici müdahalelerini aynı çerçeve içinde anlamlandırmaktadır. Çünkü vergi planlaması hem bireyin ödeme gücüne uygun bir yük oluşturmakta hem de devletin egemenlik yetkisinin belirlediği sınırlar içinde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte mikro vergi planlaması klasik anlayışta ekonomik aktörün doğal davranışı, neoklasik yaklaşımda kamu gelirlerini etkileyen bir düzenleme alanı, iktidar teorisi açısından ise hukuken meşru ve ödeme gücüne dayalı bir tercih olarak konumlanmaktadır. Bu çerçevede vergi planlaması, her üç teorik perspektiften bakıldığında, mükellef davranışını yönlendiren ve devletin vergi kapasitesini etkileyen önemli bir mikro düzey mali fenomen olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Literatür

Gezer (2023), yaptığı çalışmada işletmelerin vergi planlamasını maliyetleri azaltma ve vergi yükünü minimize etme açısından kritik bir araç olarak değerlendirmiştir. Çalışmada, etkili vergi stratejilerinin işletmelerin finansal performansını artırabileceği, rekabet avantajı sağlayabileceği ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyebileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, dijital dönüşüm, teknolojik ilerlemeler ve uluslararası vergi reformlarının işletmelerin vergi planlamalarını sürekli olarak güncellemelerini ve etik ilkelerle uyumlu hâle getirmelerini gerektirdiği ifade edilmektedir.

Saraçoğlu ve Çakır (2017), birleşme ve yeniden yapılanma süreçlerinde vergi planlamasının işletmeler için teşvik edici bir rol oynadığını belirtmişlerdir. Çalışmada, vergi kolaylıklarının işletmelerin büyümesini desteklediği ve ekonomik ile sosyal fonksiyonlarını güçlendirdiği vurgulanmaktadır. Planlı ve yasal çerçevede yapılan vergi planlamasının, uzun vadede hem işletmelerin verimliliğini artıracığı hem de devletin vergi gelirlerine olumlu katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

Gölçek (2023), dijital ekonomide vergi planlamasının giderek merkezi bir öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, hızla değişen teknolojik ve ekonomik koşulların işletmelerin vergi stratejilerini sürekli olarak adapte etmelerini zorunlu kıldığı vurgulanmaktadır. Dijital hizmet vergisi ve dijital PE düzenlemeleri gibi yenilikçi araçların vergi planlamasında önemli olduğu belirtilmiş, büyük veri, yapay zeka ve Web 3.0 teknolojilerinin entegrasyonu ile şeffaf, hesap verebilir ve sürdürülebilir vergi politikalarının geliştirilebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, uluslararası iş birliği ve sürekli yenilenmenin, dijital ekonomide etkili vergi planlamasının temel unsurları olduğu vurgulanmaktadır.

Hoffman (1961) yaptığı çalışmada vergi planlamasının teorik temellerini ortaya koyarak, uygulamada yoğun biçimde tartışılan pratik yönlerin arkasında aslında sistematik bir kavramsal çerçevenin bulunduğunu ileri sürmüştür. Hoffman'a göre vergi planlaması, mükellefin mali faaliyetlerini geleceğe dönük bir öngörü ile kurgulayarak vergi yükünü en düşük seviyeye indirebilme kapasitesini ifade eder; bu nedenle vergi tasarrufu sağlayan ancak geçmişe dönük olarak yapılan işlemler vergi planlaması kapsamında değerlendirilemez. Çalışmada, etkili vergi planlamasının her mükellefin durumuna özgü olarak tasarlanması gerektiği, aksi hâlde vergi yükünü azaltmak yerine artırıcı sonuçlar doğurabileceği vurgulanmaktadır. Hoffman, vergi kaçınması ile vergi kaçakçılığı arasındaki ayrımın teorisinin merkezinde yer aldığını; bu ayrımın doğru kurulmadığı durumlarda vergi planlaması disiplininin hem hukuki hem de etik açıdan itibarsızlaşabileceğini belirtmiştir. Bu çerçevede yazar, vergi planlamasının teknik detayların ötesinde, geleceğe yönelik stratejik bir düzenleme faaliyeti olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur.

Ftouhi ve Ghardallou (2020), uluslararası şirketlerin vergi planlaması uygulamalarını ele aldıkları çalışmalarında, çok uluslu şirketlerin grup genelinde vergi yükünü minimize etmek için sermaye yapılarını ve faaliyetlerini uluslararası vergilendirme farklılıklarına göre şekillendirdiğini ortaya koymuşlardır. Çalışmada, çeşitli uluslararası vergi planlama stratejileri, coğrafi bölgelere göre gelir transferleri, şirket yeniden yapılanmaları ve vergi mevzuatındaki boşluklardan yararlanma gibi yöntemler üzerinden incelenmiştir. Yazarlar, ampirik literatürde vergi planlama tekniklerinin ölçümünde hâlâ eksiklikler

bulunduğunu ve bu eksikliklerin araştırmaların doğruluğunu sınırladığını vurgulamışlardır. Ayrıca, literatür taraması, uluslararası vergi planlaması üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla mikroekonomik verilerle sınırlı kaldığını ve makroekonomik değişkenlerin daha kapsamlı bir analiz için önemli olduğunu göstermektedir. Çalışma, şirket içi yönetim uygulamaları ile uluslararası vergi planlama tekniklerini ayrı kategorilerde ele alarak, çok uluslu şirketlerin stratejilerini daha iyi anlamayı ve gelecekteki araştırmalar için bir başlangıç noktası sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, uluslararası vergi planlamasının sistematik ve ölçülebilir bir şekilde incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Merks (2006), uluslararası vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma ve vergi planlaması arasındaki sınırları ele aldığı çalışmada, bu kavramların farklı mali ve hukuki sonuçlara yol açtığını vurgulamıştır. Merks'e göre, yasadışı vergi kaçırma ciddi cezai yaptırımlar doğururken, yasal vergi planlaması mükelleflere asgari vergi yükü ile faaliyetlerini düzenleme imkânı sağlar. Çalışmada, özellikle uluslararası düzeyde artan küreselleşme ve ekonomik belirsizliklerin, işletmelerin vergi planlamasına olan ilgisini artırdığı ifade edilmektedir. Ayrıca, kabul edilebilir vergi planlaması ile kabul edilemez vergiden kaçınma arasındaki çizginin çoğu ülkede net olmaması, vergi planlamasının hem hukuki hem de stratejik boyutunun önemini ortaya koymaktadır. Merks, bu bağlamda OECD ve Avrupa Topluluğu örneklerine değinerek, uluslararası vergi uygulamalarında planlamanın giderek daha merkezi bir rol üstlendiğini belirtmiştir.

Ubay (2024), vergi idarelerinin gelir tahsilatını bütçe hedefleriyle uyumlu ve etkin şekilde gerçekleştirmesinin önemini vurgulamaktadır. Çalışmada, dijitalleşme ve küreselleşmenin ulusal ve uluslararası vergilendirme kurallarını karmaşıktırdığı ve uyumu zorlaştırdığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, şirketlerin vergi planlaması uygulamaları, vergi yükünü stratejik biçimde azaltmak için kritik araçlar olarak ele alınmıştır. Ubay, yasal vergi planlaması ile yasadışı vergiden kaçınma arasındaki farkın çoğunlukla ahlaki ve toplumsal değerlendirmelere dayandığını belirtmiş, dijital çağ ile birlikte hem çok uluslu hem de yerel şirketlerin vergi planlamasına daha kolay erişebildiğini vurgulamıştır.

Bahçe ve Gümüş (2017), devletin işletmeleri desteklemek amacıyla sağladığı vergi inisiyatiflerinin dikkatle sınırlandırılması gerektiğini, aksi hâlde adalet, eşitlik ve iktisadi etkinlik gibi temel vergileme ilkelerinin zedelenebileceğini belirtmektedir. Çalışmada, özellikle kurumlar vergisinde yapılacak indirimlerin hukuki öngörülebilirlik ve gelir dağılımı açısından sorunlar doğurabileceği vurgulanırken, işletmelerin bu tür belirsizlikler yerine uyum ilkesine dayalı, öngörülebilir ve ilkelere uygun bir vergi planlaması stratejisi geliştirmesinin

çok daha rasyonel olduğu ifade edilmektedir. Yazarlar, vergi planlamasının adalet, kesinlik ve belirlilik ilkeleriyle uyumlu biçimde yürütülmesinin hem kamu yararı hem de rekabet gücü açısından zorunlu olduğunu; aşırı vergi indirimleri veya artışlarının ise hem toplumsal refahı hem de yerli firmaların konumunu olumsuz etkileyebileceğini vurgulamaktadır.

3. VERGİ PLANLAMASI STRATEJİLERİ

3.1. Gelir Erteleme Stratejileri

Joseph E. Stiglitz de vergi planlamasının temelinde vergilerin ileri dönemlere kaydırılmasına yönelik yaklaşımların bulunduğunu belirtmekte ve farklı gelir dilimlerine tabi kişilerin bu yöntemden yararlanabildiğini ifade etmektedir (Stiglitz, 1985: 325). Vergi planlamasında zamanlama stratejileri, mükellefin vergi yükünü hukuki sınırlar içinde yönetmesine imkân tanımaktadır. Özellikle enflasyonist dönemlerde vergi borcunun ileri tarihlere kaydırılması, verginin reel olarak daha düşük bir maliyete dönüşmesine neden olmaktadır (Karadağ, 2009: 705).

Mevzuatta yer alan muafiyet, istisna ve indirim hükümleri, yalnızca vergi miktarını azaltmak için değil, verginin ödeme zamanını düzenlemek için de kullanılabilir (Buyrukoğlu ve Şimşek, 2022: 58). Bu çerçevede vergi erteleme izni veren yasal mekanizmalar, vergi planlamasının işlevsel araçlarından birini oluşturmaktadır. Başta enflasyon oranlarının yüksek seyrettiği ülkelerde, paranın zaman içindeki değer kaybı ve mevcut paranın görece yüksek değeri nedeniyle vergi ödemelerinin ileri tarihlere ertelenmesi, mükellefler açısından vergi avantajı yaratmakta ve vergi yükünün reel olarak azalmasına imkân tanımaktadır (Aslan, 2003: 14).

Kısacası vergi planlamasında zaman yönetimi, mükelleflerin hukuki çerçevede yükümlülüklerini optimize etmelerini mümkün kılmaktadır. Vergi erteleme, ödenecek verginin miktarını değiştirmeden, ödeme zamanını ileriye taşıyarak nakit akışını düzenlemekte ve mali açıdan avantaj sağlamaktadır. Muafiyet, istisna ve indirimler, erteleme stratejileriyle birlikte kullanıldığında vergi yükünün etkin biçimde azaltılmasına katkı sunmaktadır.

3.2. Gider Artırma ve Amortisman Yöntemleri

Gider artırma ve amortisman yöntemleri (Normal Amortisman/Azalan Bakiyeler Usulü Amortisman), mükelleflerin vergi matrahını etkin biçimde yönetmesine ve dönemsel nakit akışını planlamasına olanak tanıyan temel vergi planlama araçları arasında değerlendirilmektedir. Kanunen kabul edilen giderler (KKEG) ve ilgili indirimler, hem 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun

40'ıncı maddesinde hem de 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8'inci maddesinde açıkça düzenlenmektedir. Gider arttırma stratejisi kapsamında, bu gider ve indirimlerin işletme mali tablolarına yansıtılması, vergiye tabi kazancın azaltılmasına ve dolayısıyla vergi yükünün düşürülmesine katkı sağlamaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu da amortisman uygulamalarını Normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler usulü amortisman yöntemi olarak iki yöntem üzerinden düzenlemektedir. Normal amortisman yöntemi, bir maddi duran varlığın maliyetinin, tahmini faydalı ömrü boyunca her yıl eşit tutarlarda amortisman gideri olarak kaydedilmesini öngören bir uygulama olup, bu sayede hem muhasebe kayıtlarında varlığın maliyeti sistematik biçimde dağıtılmakta hem de vergi matrahının planlı bir şekilde düşürülmesi mümkün hâle gelmektedir (Eroğlu, 2014: 65). Azalan Bakiyeler Usulü Amortisman ise VUK'un mükerrer 315. maddesi uyarınca, bilanço esasına göre defter tutan mükellefler, amortisman tabi varlıklarını azalan bakiyeler yöntemiyle yok edebilir ve bu yöntemde her yıl ayrılacak amortisman, önceki yıllarda tahakkuk etmiş amortismanlar düşülerek hesaplanmakta ve uygulanan oran, normal amortisman oranının iki katını geçmemek üzere belirlenmektedir (Yalçın, 2019: 313). Maddi duran varlıkların amortisman tabi tutulabilmesi için, söz konusu varlığın işletme kayıtlarında yer alması, faaliyete hazır konumda bulunması, beklenen ekonomik ömrünün bir yıldan uzun olması ve fiziksel veya ekonomik aşınma ve yıpranmaya açık olması gerekmektedir (Eroğlu, 2014: 64). Amortisman uygulamaları, sabit kıymetlerin maliyetlerinin normal amortisman veya azalan bakiyeler usulü gibi yöntemlerle sistematik olarak dağıtılmasını mümkün kılmakta ve böylece vergilemenin ekonomik döneme yayılmasını temin etmektedir. Bu teknikler, yalnızca vergi yükünün azaltılmasına değil, aynı zamanda finansal raporlama ve bilanço yönetimi açısından da stratejik esneklik sağlamaktadır. Vergi idaresi nezdinde kabul görmüş bu yöntemlerin etkin kullanımı, mükelleflerin matrah planlaması ve yükümlülük zamanlaması üzerinde kontrol sahibi olmasına olanak tanımaktadır.

3.3. Grup Şirketleri Arasında Transfer Fiyatlandırması

Grup şirketleri arasında transfer fiyatlandırması, bir işletmenin aynı yapı içinde yer alan bağlı ortaklıkları, bölümleri veya ilişkili şirketleriyle gerçekleştirdiği mal ve hizmet işlemlerinde belirlediği iç fiyatı ifade etmektedir (Kapusuzoğlu, 2006: 20). Bu uygulama, işletme bünyesindeki şirketler arasında yapılan ticari ilişkilerin parasal değerinin belirlenmesine yönelik bir mekanizma niteliği taşımaktadır.

Uluslararası şirket gruplarında transfer fiyatlandırması, farklı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı şirketler arasında gerçekleştirilen mal veya hizmet

hareketlerinin fiyatlandırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle vergi oranlarının yüksek olduğu ülkelerde faaliyet gösteren bir bağlı şirketin elde ettiği vergilendirilebilir kazancı azaltmak ve düşük vergili ülkelerde kârı yükseltmek amacıyla fiyatların stratejik biçimde belirlenmesi yaygın bir uygulama hâline gelebilmektedir (Eiteman, vd., 2002: 632). Bu nedenle transfer fiyatlandırması, çok uluslu şirketlerin kâr dağılımını etkileyen önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Kısacası, transfer fiyatlandırması grup şirketlerinin kendi aralarında gerçekleştirdikleri işlemler için uyguladıkları fiyatların belirlenmesi sürecini kapsamaktadır. Bu fiyatların piyasa koşullarına uygunluğu ise vergisel yükümlülüklerin doğru belirlenmesi açısından kritik önem taşımakta; aksi hâlde kâr kaydırma, matrah aşındırma ve vergi uyumsuzluğu gibi sonuçlara yol açabilmektedir. Böylece transfer fiyatlandırması, hem işletme içi maliyet ve kârlılık yapısını hem de uluslararası vergi planlamasını doğrudan etkileyen bir kurumsal politika alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. Uluslararası Vergi Planlaması (Offshore, Düşük Vergili Ülkeler Kullanımı)

Offshore kavramı, coğrafi olarak ülke sınırlarının dışında kalan ya da mevzuat bakımından büyük düzenleyici otoritelerin doğrudan denetimi dışında bırakılmış alanlarda faaliyet gösteren ve zamanla uluslararası finans literatüründe yabancı sermayeye esnek hukuki çerçeveler, düşük vergileme imkânları ile sınırlı idari yükümlülükler sunan özel finans merkezlerini ifade eder hale gelmiş bir terimdir (Hampton, 1996: 4). Offshore finans merkezleri, yalnızca bankacılık faaliyetleriyle sınırlı kalmamakta; bunun yanında finansal işlemler, sigortacılık faaliyetleri, yatırım hizmetleri ile ticaret ve hizmet yönetimine ilişkin çeşitli hizmetler de sunmaktadır. Bu merkezlerde gerçekleştirilen finansal işlemler çoğunlukla yerel ekonominin dışında tutulmakta; mevzuat yapısı, yabancı sermayeyi cezbedebilecek şekilde tasarlanmakta ve işlemlerin büyük ölçüde yerel para birimi yerine uluslararası rezerv para birimleri üzerinden yapılmasına imkân tanınmaktadır.

Bu merkezler, düşük denetim yoğunluğu, gevşek raporlama yükümlülükleri, gizlilik ve hızlı işlemler gibi özellikleriyle küresel sermayenin dolaşımında önemli bir rol oynamaktadır (Akdiş, 2006). Offshore merkezlerinin ortaya çıkışında, II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sermaye hareketlerinin hızlanması, ülkelerin uyguladığı sermaye kontrollerinin yatırımcıları alternatif alanlara yöneltmesi belirleyici olmuştur. Ekonomik yapıları sınırlı, küçük ölçekli birçok ada ülkesi zamanla bu modele yönelmiş ve finansal serbestlik sayesinde ekonomik varlıklarını sürdürmeye çalışmıştır. Dolayısıyla offshore merkezleri, sermayenin

vergisel ve idari yüklerden arındırıldığı, finansal işlemlerin minimum müdahale ile yürütüldüğü yapılara dönüşmüş bulunmaktadır.

Vergi cennetleri ise offshore merkezleriyle benzerlik göstermekle birlikte daha dar ve spesifik bir yapıyı ifade etmektedir. En yaygın ifade ile vergi cennetleri, mükelleflerin yasal sınırlar içinde vergi yüklerini azaltmalarına imkân tanıyan ve işlemlerin çoğu zaman yüksek gizlilik koşulları altında yürütülmesine elveren hukuksal düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır (Yetkiner, 2001: 92). Vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkeler, yabancı gerçek ve tüzel kişilere ya hiç vergi uygulamamakta ya da sembolik düzeyde vergi almaktadır (Şen ve Sağbaş, 2017: 472). Bahama, Cayman Adaları, Panama, Barbados gibi gölgeler hem vergi cennetlerinin hem de offshore merkezlerinin en bilinen yerleri arasındadır. Vergi cennetlerinin bugünkü görünümünün oluşumunda, II. Dünya Savaşı'ndan önce İsviçre'de gelişen bankacılık gizliliği ve düşük vergileme uygulamalarının yarattığı modelin belirleyici olduğu, doğal kaynakları sınırlı ve sanayi yatırımı çekme kapasitesi düşük ülkelerin ekonomik büyümeyi sürdürebilmek amacıyla finansal hizmetleri stratejik bir araç olarak benimsemeleriyle birlikte bu yaklaşımın 1970'lerin başında özellikle Amerikan bankacılık sektörü aracılığıyla kurumsallaşarak hızla diğer ülkelere yayıldığı kabul edilmektedir (Heper ve Hoşyumruk, 2002: 38). Bu bölgelerde, gelir, kurumlar, sermaye kazancı veya miras gibi temel vergi türleri ya tamamen kaldırılmakta ya da son derece düşük oranlarla sınırlandırılmaktadır. Bu nedenle vergi cennetleri, özellikle çok uluslu şirketlerin kârlarını düşük vergi oranları üzerinden yönlendirebilecekleri, portföy yatırımlarının kolaylıkla yapılabildiği ve kurulan şirketlere geniş yasal avantajların sağlandığı bir yapıya bürünmüştür. Yabancı yatırımcılar için şeffaf olmayan bilgi paylaşımı, kazançların saklanabilmesi ve işlemlerin hızlı yürütülebilmesi önemli cazibe alanları oluşturmaktadır.

Her ne kadar offshore finans merkezleri ile vergi cennetleri literatürde zaman zaman birbirinin yerine kullanılmakta ise de iki kavram arasında ince bir fark bulunmaktadır. Offshore merkezleri, geniş anlamda finansal işlemlerin yerel düzenlemeler dışında tutulduğu, uluslararası sermayenin vergisel ve idari engellerden arındırıldığı platformları ifade etmekte iken; vergi cennetleri bu yapının özellikle vergisel yönüne odaklanan daha dar kapsamlı bir alt türünü oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle offshore merkezleri finansal kolaylıklar ve düşük düzenleme yoğunluğu sunarken, vergi cennetleri doğrudan vergi yükünü ortadan kaldırarak veya minimum seviyeye indirerek yatırımcıyı cezbetmektedir (Günaydın, 1999: 77). Bu nedenle vergi cennetleri, offshore merkezlerinin en uç ve en avantajlı örnekleri olarak görülmektedir. Günümüzde çok uluslu şirketler, yüksek vergi oranlarına sahip ülkelerde elde ettikleri kazançlarını çeşitli transfer fiyatlandırması yöntemleri, kâr aktarma teknikleri ve grup içi

işlemler aracılığıyla vergi cennetlerine yönlendirmekte; böylece küresel ölçekte vergi yüklerini önemli ölçüde azaltabilmektedirler.

4. VERGİ PLANLAMASININ ETİK VE HUKUKİ BOYUTU

Uluslararası vergi sisteminde giderek artan hareketlilik, vergi planlamasının hem hukuki hem de etik sınırlarını daha görünür hale getirmektedir. Mükelleflerin mevcut mevzuatın izin verdiği seçenekleri kullanarak vergi yükünü azaltma çabası hukuken meşru kabul edilirken, kurallar arasındaki uyumsuzluklardan agresif şekilde yararlanılması “vergi kaçınması” olarak nitelendirilmekte (Nadaroğlu, 1996: 279); hile, gizleme veya gerçeğe aykırı beyan içeren her türlü davranış ise “vergi kaçakçılığı” kapsamına girmektedir (Günaydın, 1999: 83). Bu ayrımlar, yalnızca teknik vergi uygulamalarını değil, aynı zamanda şirketlerin ve bireylerin kamuya karşı sorumluluklarını da ilgilendirmekte ve vergi davranışının etik boyutunu öne çıkarmaktadır.

OECD, küresel ölçekte zararlı vergi rekabeti ve şeffaf olmayan uygulamalarla mücadele eden en kapsamlı yapıyı oluşturmaktadır. Kuruluş, vergi cenneti niteliği taşıyan bölgeleri; düşük veya sıfıra yakın vergileme, mali işlemlerde aşırı gizlilik, bilgi paylaşımının sınırlı olması ve idari uygulamalarda şeffaflık eksikliği gibi ortak özellikler üzerinden tanımlamaktadır (Karsan, 1984: 57). Bu çerçevede ülkeler, uluslararası vergi standartlarına uyumlarına göre beyaz, gri ve kara liste olarak sınıflandırılmakta; standartları tamamen benimseyip uygulayan ülkeler beyaz listeye, uyum sağlamayı taahhüt ettiği hâlde henüz tam olarak hayata geçirmeyenler gri listeye, iş birliğini reddeden ve uluslararası vergi şeffaflığı kurallarını kabul etmeyenler ise kara listeye alınmaktadır. (Gravelle, 2015: 5-6). Vergi cennetlerinin yoğun şekilde kullanılması sonucunda çok uluslu şirketlerin kârlarını yapay biçimde düşük vergili bölgelere aktarması, uzun vadede hem gelir dağılımını bozmakta hem de ülkelerin mali sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır. Vergi avantajı sağlamak amacıyla, vergi cennetlerinde yerleşik şirketlerden AR-GE, danışmanlık veya organizasyon hizmeti alındığı ileri sürülerek düzenlenen faturalar giderleştirilmekte ve bu yolla vergi matrahı azaltılabilmektedir (Bilici, 2004b: 605). Ayrıca grup bünyesindeki iştirak ve şubelerden, AR-GE çalışmaları ile hizmet ve finansman işlemleri karşılığında bedel tahsil edilmesi suretiyle kazançların düşük vergili ülkelere yönlendirilmesi söz konusu olabilmektedir (Öz, 2005:135).

Bu sorunların derinleşmesi üzerine OECD ve G-20 iş birliğiyle hazırlanan BEPS girişimi, uluslararası vergi düzenlemelerinin çağın ekonomik gerçekliğine uygun şekilde güncellenmesini amaçlamaktadır (Owens, 2016:8). Matrah aşındırma ve kâr aktarımına imkân veren boşlukların giderilmesi için tasarlanan 15 eylem, vergi matrahının daha adil paylaşılmasını, şirketlerin şeffaflık

yükümlülüklerinin artırılmasını ve ülkeler arasında uyumlaştırılmış standartların oluşturulmasını hedeflemektedir. Bu çabalar, vergi planlamasının sadece teknik bir mali strateji değil; aynı zamanda kurumsal sosyal sorumluluğun, kamusal güvenin ve küresel vergi adaletinin bir parçası haline geldiğini göstermektedir. BEPS 15 Eylem planı girişimi, (Bkz. Turunç, 2013) dijitalleşme ve küresel vergi uyumsuzluklarından kaynaklanan matrah aşınmasını önlemeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda ilk olarak dijital ekonominin yarattığı vergileme sorunlarının tespit edilmesi ve uyumsuzluk yaratan düzenlemelerin etkisiz hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Kontrol edilen yabancı şirket kurallarının güçlendirilmesi, finansman yoluyla matrahın aşındırılmasının sınırlandırılması ve zararlı vergi uygulamalarına karşı daha şeffaf bir uluslararası sistem kurulması planlanmaktadır.

5. VERGİ PLANLAMASININ ETKİLERİ

5.1. Vergi Planlamasının Finansal Performans ve Kârlılığa Etkisi

Düşük vergili rejimleri benimseyen ülkelerde faaliyet gösteren yatırımcılar, yüksek vergi oranlarına sahip ülkelerdeki yatırımcılara kıyasla önemli vergi avantajlarına sahip olmaktadır. Bu durum, söz konusu avantajlardan yararlanan yatırımcılar açısından daha yüksek kâr marjları ile sonuçlanırken, ev sahibi ülke bakımından ise artan sermaye girişleri şeklinde geri dönmektedir. Bu bağlamda gelirin ülke değiştirmesi (**income shifting**) stratejisi, kârların daha yüksek vergili yetki alanlarından daha düşük vergili yetki alanlarına aktarılmasını içermektedir.

Dharmapala ve Riedel'in (2012) çalışması, vergi planlama stratejilerini kullanan firmalar arasında gelir kaydırma eğiliminin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmada, gelir kaydırmanın düşük vergili bağlı şirketler açısından ana ülke kârlılığının yaklaşık %2'lik bir marjını oluşturduğu tespit edilmiştir. Abdul Wahab'ın (2010) çalışmasında ise şirketlerin performans ve kârlılıklarını maksimize edebilmek amacıyla şirket evlilikleri ve yeniden yapılandırma stratejilerine yöneldikleri ifade edilmektedir.

Literatür incelendiğinde, vergi planlama stratejilerinin finansal performans ve kârlılık üzerindeki etkilerinin hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabildiğini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunduğu görülmektedir. Fagbemi vd. (2019), kurumsal vergi planlamasının finansal performans üzerindeki etkisini incelemiş ve benimsenen vergi planlama stratejilerinin finansal kârlılık üzerinde pozitif bir etki yarattığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Vržina (2018), kurumlar vergisi planlamasının finansal performans üzerindeki etkilerinin olumlu olduğunu ve etkin vergi planlamasının işletme kârlılığını artırdığını belirtmiştir.

Lestari ve Wardhani'nin (2015) çalışmasında, vergi planlamasının firma değeri üzerinde pozitif bir etki yaratabileceğine ilişkin bulgular elde edilmiş; ancak azınlık pay sahipliği değişkeninin, vergi planlamasının firma değeri üzerindeki olumlu etkisini zayıflatılabildiği tespit edilmiştir. Ayrıca tam model ve tam örneklem kullanılarak gerçekleştirilen duyarlılık testleri, vergi planlamasının firma değerini artırmada güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Chen, vd. (2014), kurumlar vergisinden kaçınma uygulamalarının firma açısından negatif sonuçlar doğurabileceğini ileri sürerken; Katz, vd. (2013) ise vergiden kaçınma faaliyetlerinin şirket kârlılığı ve finansal performans üzerindeki etkilerinin büyük ölçüde olumsuz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, vergi planlamasının finansal performans ve kârlılık üzerindeki etkilerinin tek yönlü ve mutlak olmadığı görülmektedir. Vergi planlama stratejileri, işletmelerin kısa vadede kârlılıklarını ve nakit akışlarını artırabilmekte; ancak bu etkinin büyüklüğü ve sürdürülebilirliği, uygulanan stratejilerin agresiflik düzeyi, kurumsal yönetim yapısı ve yasal uyum çerçevesi ile yakından ilişkili bulunmaktadır. Özellikle gelir kaydırma ve düşük vergili rejimlerden yararlanmaya dayalı stratejiler, kısa vadede finansal performans göstergelerini olumlu yönde etkileyebilmekte; buna karşılık uzun vadede vergi incelemesi riski, itibar kaybı ve düzenleyici yaptırımlar gibi maliyetler doğurabilmektedir. Bu çerçevede vergi planlamasının finansal performans üzerindeki etkisinin yalnızca vergi tasarrufu boyutuyla değil; firma değeri, yatırımcı güveni ve sürdürülebilir büyüme perspektifinden bütüncül biçimde ele alınması gerekmektedir. Dolayısıyla etkin bir vergi planlaması, kâr maksimizasyonu amacıyla sınırsız vergi kaçınma uygulamalarını değil, yasal sınırlar içinde, ölçülü ve stratejik bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

5.1.1. Sermaye Yapısı Kararları ile İlişkisi (Borçlanma – Özkaynak Dengesi)

Vergi planlaması, günümüzde işletmelerin sermaye yapısı kararlarını etkileyen stratejik bir unsur hâline gelmiştir. Özellikle sermayenin uluslararası dolaşımının hızlanmasıyla birlikte, düşük vergili bölgeler ve kıyı finans merkezleri, firmaların finansman tercihlerini dolaylı biçimde şekillendirmektedir (Malaquias ve Borges-Junior, 2019: 842). Bu yapılar da faaliyet gösteren finansal kurumlar, fon akışlarının yönlendirilmesinde aracılık ederek işletmelerin borçlanma ve özkaynak dengesini etkilemektedir. Vergisel avantajlar yoluyla işletme bünyesinde kalan kaynakların artması, dış finansman ihtiyacını azaltabilmektedir. Bu durum, vergi planlamasının her zaman borçlanmayı teşvik eden bir mekanizma olmadığını; bazı koşullarda özkaynak ağırlıklı bir sermaye yapısını destekleyebildiğini göstermektedir (Kouroub ve Oubdi, 2022:

596). Dolayısıyla vergi planlaması, borçlanma düzeyini artıran değil, sermaye yapısını dengeleyen bir unsur olarak da değerlendirilebilmektedir. Finansal kısıtların yoğun olduğu işletmelerde ise vergi planlaması ile sermaye yapısı arasındaki ilişki daha belirgin hâle gelmektedir. Krediye erişimin zorlaşması, firmaları alternatif kaynak yaratma arayışına yöneltmekte; bu süreçte vergi planlaması, finansman ihtiyacını hafifletici bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle finansal kısıt düzeyi ile vergi planlamasına yönelme arasında pozitif bir ilişki ortaya çıkmaktadır.

Buna karşılık, uluslararası fon hareketlerinin karmaşıklaştığı yapılarda artan vergi ve denetim riskleri, sermaye yapısı tercihlerinde temkinli bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Yüksek borçlulukla birlikte yürütülen riskli vergi planlaması uygulamaları, işletmelerin finansal kırılganlığını artırabilmektedir. Bu durum, firmaların borçlanma düzeylerini sınırlayarak daha dengeli bir sermaye yapısı benimsemelerine yol açabilmektedir. Dolayısıyla, vergi planlaması, işletmelerin borçlanma ve özkaynak tercihlerini tek yönlü biçimde belirleyen bir unsur değildir. Aksine vergi planlaması, finansmana erişim imkânları, risk algısı ve iç kaynak düzeyi üzerinden sermaye yapısı kararlarını çok boyutlu olarak etkilemektedir. Bu çerçevede etkin bir vergi planlaması, işletmelere değişen koşullara uyum sağlayabilen esnek ve dengeli bir sermaye yapısı kazandırmaktadır.

5.1.2. Türkiye’de Halka Açık Firmaların Vergi Planlama Uygulamaları

Türkiye’de halka açık firmalar ve yabancı sermaye yatırımlarının sermaye yapısı incelendiğinde, sınırlı da olsa bazı yatırımların düşük vergili ülkeler üzerinden yönlendirildiği görülmektedir. Cayman Adaları ve Isle of Man gibi vergi alanlarının tercih edilmesinde, Türkiye kaynaklı kâr payı, faiz ve gayrimaddi hak gelirlerinin bu ülkelerde vergilendirilmemesi etkili olmaktadır. Bu durum, söz konusu ülkelerin doğrudan yatırım merkezi olmaktan ziyade vergisel araçlar olarak kullanıldığını göstermektedir. Türkiye’de kıyı bankacılığı uygulamaları geçmişte tartışma konusu olmuş olmakla birlikte, 1999 yılında yapılan düzenlemelerle fiilen sona erdirilmiştir. OECD tarafından yayımlanan ilerleme raporlarında da kıyı bankacılığının tamamen kaldırıldığı ve serbest bölge uygulamalarının zararsız hale getirildiği ifade edilmiştir (Bkz. Hoşyumruk, 2007). Buna karşılık serbest bölgeler, sağladıkları vergisel avantajlar nedeniyle Türkiye’de firmalar açısından en yaygın ve hukuka uygun vergi planlama araçlarından biri olmaya devam etmektedir. Uluslararası kamuoyuna yansıyan off-shore şirket bağlantılarına ilişkin belgelerde, Türkiye’de faaliyet gösteren yüzden fazla işletmenin adına rastlandığı görülmektedir. (Yılmaz, 2017: 31).

Firmalar serbest bölgelerde faaliyet göstererek vergi yüklerini azaltmakta ve kârlılıklarını artırabilmektedir. Ülke açısından ise bu uygulamalar, ihracat gelirlerinin artması, yabancı sermaye girişinin desteklenmesi ve teknolojik gelişmenin teşvik edilmesi gibi olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Öte yandan, düşük vergili ülkelere yönelik ödemeler yoluyla vergi matrahının aşındırılmasını önlemek amacıyla Kurumlar Vergisi Kanunu'nda sınırlayıcı düzenlemeler yapılmış olsa da sermaye kaçışını önlemede daha etkin önlemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de vergi planlaması uygulamaları ağırlıklı olarak yasal vergiden kaçınma, serbest bölge teşviklerinden yararlanma ve uluslararası yatırım yapılandırılmaları çerçevesinde şekillenmektedir; yüksek riskli kıyı bankacılığı uygulamaları ise mevzuat değişiklikleriyle sistem dışına çıkarılmıştır.

5.2. Vergi Planlamasının Kamu Gelirlerine Etkisi

Vergi planlaması, mükelleflerin yürürlükteki vergi mevzuatının sunduğu imkânlardan yararlanarak vergisel yüklerini en uygun düzeye indirmeyi amaçladıkları rasyonel bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (Bala, 2007: 8). Bu kapsamda mükellefler, vergisel açıdan avantaj sağlayan düzenlemeleri tercih etmekte ve ekonomik anlamda vergi yükü doğuran unsurları azaltmaya yönelmektedir. Bu süreç, mükelleflerin mali kararlarını etkilediği kadar, kamu gelirlerinin seviyesi ve sürekliliği üzerinde de sonuçlar doğurmaktadır. Vergi planlamasının kamu gelirleri üzerindeki etkileri, etkilerin yönü ve kapsamına bağlı olarak olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmaktadır. Olumlu etkiler, özellikle ekonomik faaliyetlerin kayıt içinde yürütülmesini teşvik etmesi ve vergiye gönüllü uyumu artırması yoluyla ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin düşük vergili sektörlere veya faaliyet alanlarına yönelmesi, vergisel yüklerin azalmasını sağlamakta; bu durum, elde edilen kaynakların yatırım ve finansman faaliyetlerine aktarılmasına imkân tanımaktadır (Karaca, 2021: 266). Bu sürecin dolaylı sonucu olarak ekonomik faaliyetlerin artması ve vergi matrahının genişlemesi mümkün olabilmektedir. Kayıt dışılığın yaygın olduğu ekonomilerde, vergi planlamasının kanuni bir hak olarak tanınması, kayıt içinde faaliyet gösteren işletmelerin rekabet gücünü artırabilmekte ve vergi kaçırma eğilimini sınırlayabilmektedir. Şirketleşme yoluyla artan oranlı gelir vergisi yerine sabit oranlı kurumlar vergisine tabi olunması, mükelleflere indirim, istisna ve muafiyetlerden yararlanma olanağı sunmaktadır. Etkin denetim mekanizmalarının varlığı hâlinde bu durum, mükellefleri hukuka uygun vergisel düzenlemelere yönlendirmekte ve kamu gelirlerinin korunmasına katkı sağlayabilmektedir (Edizdoğan vd., 2011: 234). Bununla birlikte, vergi planlamasının yaygınlaşması kamu maliyesi açısından bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Vergi mevzuatında yer alan boşlukların yoğun ve agresif biçimde kullanılması, kısa vadede vergi tahsilatını azaltarak kamu gelirlerinde düşüşe

yol açabilmektedir. Bu durum, yalnızca gelir kaybı yaratmakla kalmamakta; aynı zamanda bütçe tahminlerinin güvenilirliğini zayıflatarak kamu mali yönetiminde öngörülebilirliği azaltmaktadır. Gelir tahminlerindeki sapmalar, bütçe açıklarının artmasına ve kamu harcamalarının finansmanı için borçlanma ihtiyacının yükselmesine neden olabilmektedir. Vergi planlamasının bütçe dengesi üzerindeki bu etkileri, mali disiplinin sağlanmasını güçleştirmekte ve mali kural uygulamalarına ilişkin tartışmaları da gündeme getirmektedir. Kamu gelirlerinin istikrarsız bir görünüm kazanması, orta ve uzun vadeli mali planların hazırlanmasını zorlaştırmakta; borçlanmaya dayalı finansman yöntemlerinin daha sık kullanılmasına yol açabilmektedir. Bu durum, kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir alan oluşturmaktadır.

Öte yandan, vergi kaçakçılığının ve kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu ülkelerde vergi planlamasını teşvik eden politikalar istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. Bu tür ortamlarda vergi planlaması ile vergi kaçırma arasındaki sınırın belirsizleşmesi, kayıt dışılığı artırabilmekte ve kara para aklama faaliyetleri için uygun bir zemin oluşturabilmektedir (Nar, 2015: 936). Özellikle offshore yapılar ve uluslararası sermaye hareketleriyle bağlantılı uygulamalar, vergi adaletini zedeleyerek gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Vergi planlamasına ilişkin kamu politikalarının, kamu gelirlerini ve bütçe dengesini gözetken bir anlayışla şekillendirilmesi gerekmektedir. Ne tamamen serbest bırakıcı ne de aşırı sınırlayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi uygun görülmektedir. Etkin denetimle desteklenen, hedef odaklı ve dengeli bir yapı, vergi planlamasının kamu maliyesi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırırken olumlu yönlerinden faydalanılmasını mümkün kılmaktadır.

5.2.1. Kayıt Dışı Ekonomi ile İlişkisi

Türkiye, uluslararası vergi şeffaflığı alanında kabul edilen standartlara uyum sağlamayı taahhüt eden ve bu kapsamda OECD nezdinde uyumlu ülkeler arasında yer alan bir ülkedir. Bununla birlikte, yabancı sermaye girişini teşvik etme ve mevcut sermayenin ülke dışına yönelmesini engelleme hedefleri, offshore finans merkezleriyle mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Vergi planlaması hukuki çerçevede kaldığı sürece meşru bir faaliyet olmakla birlikte, kayıt dışı ekonomiyle kesiştiği noktada mali ve cezai riskler doğuran bir nitelik kazanmaktadır.

Uygulamada, Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar aracılığıyla düşük vergili yargı alanlarında hesap açılabilmesi, stopaj oranlarının hiç uygulanmadığı ya da oldukça düşük olduğu ülkelerde vergisel avantaj elde edilmesine imkân

tanınmaktadır. Bu imkân, yüksek faiz getirisi beklentisiyle birleştğinde, hukuka uygun vergi planlaması sınırlarını aşarak kayıt dışı ekonomik faaliyetleri ve şeffaf olmayan sermaye hareketlerini teşvik edici bir etki doğurabilmektedir (Akdiş, 2002: 45). Türkiye’den düşük vergili ülkelere yönelen finansal kaynakların varlığı, kayıt dışı ekonominin görece genişliğiyle doğrudan ilişkilendirilmektedir (Bilici, 2004a: 670). Vergisel yüklerden kaçınma eğilimi, bazı mükelleflerin offshore merkezlerini vergi planlaması aracı olarak kullanmasına yol açabilmektedir. Ancak bu noktada, hukuka uygun vergisel tercihler ile gelirlerin gizlenmesi veya izinin kaybettirilmesi amacı taşıyan uygulamalar arasında açık bir ayırım yapılması gerekmektedir. Kayıt dışı gelirlerin sisteme dâhil edilmesi ya da kaynağının gizlenmesi, vergi planlaması kapsamında değerlendirilemeyecek olup, vergi kaçakçılığı ve kara para aklama gibi yasa dışı faaliyetler kapsamında ele alınmaktadır. Kıyı bankacılığı uygulamaları ile vergi cenneti olarak nitelendirilen yargı alanları, çoğu durumda kara paranın aklanması sürecinde birbirini tamamlayan yapılar şeklinde kullanılmaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs, Malta, Dominik Cumhuriyeti, Samoa, Bermuda, Cayman Adaları ve Bahamalar gibi ülkeler, uluslararası literatürde offshore işlemler, kara para aklama ve vergi cenneti uygulamalarının yoğunlaştığı merkezler arasında gösterilmektedir (Bilici, 2004b: 609). Bu tür yapılanmalar, vergi adaletini zayıflatmakta ve kamu gelirlerinin uzun vadeli sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu gelişmeler karşısında Türkiye, zararlı vergi rekabetinin etkilerini sınırlamak ve kayıt dışı ekonomiyle mücadele etmek amacıyla hem vergi oranlarında düzenlemelere gitmiş hem de mevzuat yoluyla caydırıcı önlemler benimsemiştir. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yer alan düzenlemelerle, vergi şeffaflığı ve bilgi değişimi sağlamayan ülkelerle yapılan ödemeler üzerinden yüksek oranlı vergi kesintileri öngörülerek, bu tür işlemlerin cazibesi azaltılmaya çalışılmaktadır (Bkz. Kurumlar Vergisi Kanunu md. 30). Ayrıca kara paranın aklanmasıyla mücadele kapsamında yürütülen politikalar, offshore yapılar ve kıyı bankacılığı üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin denetim altına alınmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede kayıt dışı ekonomiyle etkin mücadele, yalnızca vergisel düzenlemelerle sınırlı olmayıp, finansal ve kurumsal denetim mekanizmalarının da güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

5.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bağlamında Vergi Adaleti

Vergilendirme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında yalnızca kamu gelirlerini temin eden teknik bir araç değil, aynı zamanda gelir dağılımı adaletini güçlendiren ve toplumsal uyumu destekleyen temel bir mali politika unsurudur (Kaplanhan, 2025: 139). Bu yönüyle vergi sistemi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal ve ekonomik kalkınmanın finansmanında

kritik bir rol üstlenmektedir. Vergi adaletinin sağlanması, kamu hizmetlerinin sürdürülebilir biçimde sunulabilmesini mümkün kılarken, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, UNDP tarafından yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları için Vergilendirme Girişimi, ülkelerin 2030 Gündemi'ne ulaşma sürecinde vergilendirmenin stratejik rolünü tanımlamalarına ve bu rolden etkin biçimde yararlanmalarına katkı sunmaktadır. Girişim kapsamında, ulusal vergi idarelerinin ve ilgili kamu kurumlarının vergi kaçırma, vergi suistimali ve yasadışı finansal akışlarla mücadele kapasitelerinin artırılması, vergilendirme alanında kurumsal güçlenmenin temel hedeflerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, hükümetlerin vergi ve maliye politikalarını giderek Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile uyumlu hâle getirmeleri teşvik edilmekte; gelişmekte olan ülkelerin deneyim ve ihtiyaçlarının bölgesel ve küresel vergi tartışmalarına yansıtılması amaçlanmaktadır.

UNDP'nin vergilendirme alanındaki çalışmaları, uluslararası iş birliğinin somut örneklerinden biri olarak, OECD ile yürütülen Sınır Tanımayan Vergi Müfettişleri (Tax Inspectors Without Borders – TIWB) Girişimi aracılığıyla güçlenmektedir. Bu iş birliği sayesinde, gelişmekte olan ülkelerde idari kapasite artırımı sağlanmakta ve agresif vergi planlamasıyla mücadelede teknik bilgi ve deneyim paylaşımı mümkün hâle gelmektedir. Söz konusu girişimin, ek vergi gelirlerinin artırılmasına katkı sağlaması, vergilendirmenin sürdürülebilir kalkınmanın mali ayağındaki önemini somut biçimde ortaya koymaktadır.

Uluslararası düzeyde vergi adaletinin tesis edilmesi, yalnızca tekil devletlerin çabalarıyla sınırlı kalmamakta; çok taraflı kurumların eşgüdümlü çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Birleşmiş Milletler, OECD, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi kurumlar hem ayrı ayrı hem de Vergi Alanında İş Birliği Platformu çerçevesinde, gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme ve dijitalleşmenin vergi sistemleri üzerindeki etkileriyle başa çıkabilme kapasitelerini desteklemektedir (UN, 2022: 7). Bu süreçte kamu görevlilerinin kurumsal ve teknik yeterliliklerinin artırılması hedeflenirken, agresif vergi planlamasıyla mücadele edilmesi ve sürdürülebilir kalkınma için gerekli doğrudan yabancı yatırım akışlarının korunması yönünde dengeli bir yaklaşım benimsenmektedir (UN, 2022: 7). Vergi sistemi, gelir adaletsizliklerini azaltıcı bir araç olarak değerlendirildiğinde, vergi yükünün artırılmasından ziyade optimal vergi yükünün sağlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Küçüköğlu, 2016: 207). Vergi tabanının genişletilmesi ve vergi yükünün toplumun farklı kesimlerine dengeli biçimde yayılması, yalnızca vergi adaleti açısından değil, aynı zamanda tarafsızlık ilkesinin hayata geçirilmesi bakımından da zorunlu görülmektedir. Bu yaklaşım hem mükellef uyumunu artırmakta hem de sürdürülebilir kamu maliyesinin tesis edilmesine katkı sağlamaktadır.

SONUÇ

Vergi planlaması, işletmeler açısından maliyetleri azaltmaya yönelik rasyonel bir tercih olarak ortaya çıkmakta; ulaştığı ölçek itibarıyla ise vergi sistemlerinin işleyişini ve kamu maliyesini doğrudan etkilemektedir. Mikro düzeyde gelir ve gider yapısına ilişkin kararlar ile sermaye yapısı tercihleri işletme sonuçları üzerinde etkili olurken, makro düzeyde uluslararası vergi planlaması uygulamaları vergi matrahının ülkeler arasında kaydırılmasına yol açmaktadır. Bu durum, vergi gelirlerinin azalmasına ve vergi yükünün daha dar bir mükellef grubuna yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, vergi planlamasını yalnızca işletme düzeyinde bir mali araç olarak değil, kamu maliyesi perspektifinden ele alarak mikro ve makro vergi planlaması ayrımını bütüncül bir çerçevede yeniden değerlendirmektedir. Literatürde genellikle gelir vergisi veya kurumlar vergisi ekseninde ve sınırlı stratejiler üzerinden incelenen vergi planlaması, bu çalışmada daha az kullanılan uygulamaları da kapsayacak biçimde ele alınmıştır. Böylece vergi planlaması–vergi adaleti ilişkisi, yalnızca firma kârlılığı değil, kamu gelirlerinin sürdürülebilirliği bakımından tartışılmıştır.

Çalışmanın ulaştığı temel bulgu, hukuka uygun vergi planlamasının tek başına olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilemeyeceğidir. Vergi planlaması, yasal sınırlar içinde kaldığı sürece mükellefler açısından meşru bir hak niteliği taşımaktadır. Ancak bu uygulamaların yaygınlaşması, bütçe tahminlerinin isabetini zayıflatmakta, kamu gelirlerinde dalgalanmalara yol açmakta ve kamu mali yönetiminde öngörülebilirliği azaltmaktadır. Bu durum, bütçe açıklarının artması ve borçlanma ihtiyacının güçlenmesi gibi sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu çerçevede çalışma, vergi planlamasına ilişkin olarak ne sınırsız serbestliği ne de katı bir yasaklamayı savunmaktadır. Aksine, kamu yararı, mali sürdürülebilirlik ve vergi adaleti temelinde dengeli bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir. Etkin denetim mekanizmalarıyla desteklenen, şeffaflığı esas alan ve vergi tabanını koruyan bir politika çerçevesi, vergi planlamasının olumsuz etkilerini sınırlandırırken hukuka uygun yönlerinden faydalanılmasını mümkün kılacaktır. Sonuç itibarıyla vergi planlaması, güncel mali tartışmaların merkezinde yer alan ve kamu politikalarıyla doğrudan ilişkili bir alan olarak önemini korumaktadır. Bu çalışma, vergi planlamasının kamu maliyesi üzerindeki etkilerini çok boyutlu biçimde ele alarak literatüre katkı sunmakta ve politika yapıcılar açısından vergi adaletini gözetken daha dengeli düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Abdul-Wahab, N. S. (2010). Tax planning and corporate governance: Effect on shareholders' valuation. Unpublished PhD thesis, University of Southampton, UK.
- Akdiş, M. (2002), "Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri Ve Türkiye:Finansal Krizler-Beklentiler", Dış Ticaret Dergisi, Yıl:7, Sayı:26, Ekim, s.1-45.
- Akdiş, M. (2006). Offshore Bankacılığındaki Gelişmelerin Karapara ve Karaparanın Aklanmasına Olan Etkileri, Süleyman Aydın ve Yakup Yılmaz (Eds), Yolsuzluk ve Mali Suçlar İçinde, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Akdoğan, A. (2007), Kamu Maliyesi, (12. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aslan, E. (2003). Türk vergi sisteminde enflasyonun olumsuz etkilerini azaltıcı önlemler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bahçe, A. B., Gümüş, Ö. (2017). Vergi Planlaması Temelinde Kamu Yararı: Kurumlar Vergisi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 24(1), 1-20. <https://doi.org/10.18657/yonveek.307480>
- Bala, S. K. (2007). Tax planning in business: Bangladesh perspective. *Available at SSRN 991329*.
- Bilici, N. (2004a). Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları Önlenmesi Yolları, 19. Maliye Sempozyumu, Antalya,10-14, ss.601-620.
- Bilici, N. (2004b). Vergi Cennetleri ile Mücadele. 19. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları ve Önlenmesi Yolları, 10-14 Mayıs 2004, Uludağ Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, Belek, Antalya, 601-621.
- Buyrukoğlu, S., Şimşek, M. H. (2022). Türkiye'de vergi planlaması aracı olarak serbest bölgeler. Gümrük ve Ticaret Dergisi, 9(29), 58-75.
- Chen, X., Hu, N., Wang, X., and Tang, X. (2014). Tax avoidance and firm value: evidence from China. Nankai Business Review International, 5(1), 25-42.
- Dharmapala, D., Riedel, N. (2012). Earnings shocks and tax-motivated income shifting: Evidence from European multinationals. Journal of Public Economics, 97(11-12), 95-107.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E. (2011). Kamu Maliyesi. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Eiteman, D., Stonehill, A. and Moffet, M.H. (2002). Multinational Business Finance, Eight Edition, Wesley Publishing
- Eroğlu, O. (2014). Kurumlar vergisinde vergi planlaması. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.

- Eroğlu, O., Eftekin, Ö. (2015). “Vergi Planlaması Çerçevesinde Uzlaşma Kurumu”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2).
- Fagbemi, T. O., Olaniyi, T. A. and Ogundipe, A. A. (2019). The corporate tax planning and financial performance of systemically important banks in Nigeria. 21(1), 15–27.
- Ftouhi, K., Ghardallou, W. (2020). International tax planning techniques: a review of the literature. *Journal of Applied Accounting Research*, 21(2), 329-343.
- Gautami S. (2013). Income Tax Planning: A Study Of Tax Saving Instruments. *International Journal of Management and Social Sciences Research (IJ-MSSR)*, 2(5), s.83-91.
- Gezer, M. (2023). İşletmeler ve Vergi Stratejileri ile Maliyet Azaltma ve Vergi Optimizasyonu. *İnteraktif Bilim: Disiplinlerarası Araştırma ve İncelemeler Dergisi*, (1), 10-25.
- Gölçek, A. G. (2023). Dijital ekonomide vergi planlaması: Vergilemede zorluklar ve fırsatlar. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 543-573. <https://doi.org/10.25287/ohuibf.1231016>
- Gravelle, J. G. (2015). Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion. Congressional Research Service Report, January, 1-60.
- Günaydın, İ. (1999). Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları, *Vergi Sorunları*, Sayı 126, Mart.
- Hampton M. P. (1996). The Offshore Interface, Tax Havens in the Global Economy. St. Martin's Press: New York.
- Heper, F., Hoşyumruk, Ş. (2002). “Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarda Son Durum - 1”, *Yaklaşım Dergisi*, S.116, Ağustos.
- Hoffman, W. H. (1961). The theory of tax planning. *The Accounting Review*, 36(2), 274.
- Hoşyumruk, Ş. (2007). Türkiye Zararlı Vergi Rekabeti İle Mücadelenin Neresinde?, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı 314, S. 109-111.
- Kaplanhan, F. (2025). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde Vergilendirme Politikalarının Rolü. *TYB Akademi Dil Edebiyat Ve Sosyal Bilimler Dergisi* (43), 131-153.
- Kapusuzoğlu, T. (2006). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı, *Vergi Dünyası Dergisi*, Nisan: 18-36.
- Karaca, C. (2021). Kamu Maliyesi. Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Karadağ, N. C. (2009). Hukuki Güvenlik İlkesinin Vergi Planlamasında Taşıdığı Anlam Üzerine Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, No: 243, 693-745.

- Karsan, E. (1984). Vergi kaçırma ve Vergiden Kaçınma ile Mücadelede Uluslararası İş birliği. İstanbul: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Plan ve Koordinasyon Kurulu Yayını, Mart.
- Katz, S. P., Khan, U. and Schmidt, A. (2013). Tax Avoidance and Future Profitability (March 1, 2013). Columbia Business School Research Paper No. 13-10.
- Kouroub, S., Oubdi L. (2022), Tax Planning: Theory and Modeling, Journal of Applied Business, Taxation and Economics, 1(6), 594-613.
- Küçüköğlu, M. (2016). Kalkınma Planlarında Vergi Politikaları (Hedefler-Gerçekleşmeler,1963-2016). Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 6(12), 184-210.
- Lent, G. E. (1967). Tax Incentives for Investment in Developing Countries (Encouragements d'ordre fiscal en faveur des investissements dans les pays en voie de développement)(Incentivos tributarios en pro de la inversión en los países en desarrollo). Staff Papers-International Monetary Fund, 249-323.
- Lent, G. E. (1974). The urban property tax in developing countries. FinanzArchiv/Public Finance Analysis, (H. 1), 45-72.
- Lestari, N., Wardhani, R. (2015). The effect of the tax planning to firm value with moderating board diversity. International Journal of Economics and Financial Issues, 5(18), 315-323.
- Malaquias, R.F., Borges-Junior D. M. (2019), "Strategy, Tax Planning and Liquidity Constraints in Investment Funds", Journal of Economic Studies Funds Delay the Capital, 46(4), 842- 857.
- Merks, P. (2006). Tax evasion, tax avoidance and tax planning. Intertax, 34, 272.
- Nadaroğlu, H. (1996), Kamu Maliyesi Teorisi, Beta Basım Yayım.
- Nar, M. (2015). Vergi Planlaması Aracı Olarak Ar-Ge Harcamaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(37), 925-940.
- Oktar C. (2004). İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Owens, J. (2016). Tax transparency and BEPS. *Journal of Tax Administration*, 1(2), 5-14.
- Saraçoğlu F., Çakır M. (2017). Bir Vergi Planlaması Aracı Olarak Devir Müessesinin Değerlendirilmesi, International Journal of Social and Educational Sciences 2017, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(8).
- Saraçoğlu, F. (2004). İşletmelerin Vergilendirilmesi ve Kurumlaşma, Martı Kitap ve Yayınevi, BRC Ofset, Ankara.
- Stiglitz, J. E. (1985). The General Theory Of Tax Avoidance, National Tax Journal, Vol. 38, No. 3, September.
- Şen, H., Sağbaş, İ. (2016). Vergi teorisi ve politikası. 2. Baskı, Kalkan Matbaacılık, Ankara.

- Şen, H., Sağbaş, İ. (2017). Vergi Teorisi ve Politikası. 3. Baskı, Barış Arıkan Yayınları, Ankara.
- Tuncer, S. (2008). İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına, *Yaklaşım Dergisi*, S.181, Ocak.
- Turunç, S. (2013). Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı BEPS. T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Özel Gündemi, Kasım.
- Ubay, B. (2024). Vergi Planlamasının Karanlık Yüzü: Agresif Vergi Planlaması. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 127-158.
- United Nations Economic and Social Council. (2022). Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters, twenty-fifth session, Geneva, 18–21 October 2022: Discussion of issues related to international cooperation in tax matters: Taxation and the Sustainable Development Goals (E/C.18/2022/4). Birleşmiş Milletler. <https://financing.desa.un.org/sites/default/files/202303/Taxation%20and%20the%20Sustainable%20Development%20Goals.pdf>. Erişim tarihi: 15 Kasım 2025.
- Vrzina, S. (2018). Corporate income tax planning and financial performance: evidence from Serbia. *Contemporary Issues in Economics, Business and Management*, 463-471.
- Yalçın, H. M. (2019). “Türk Vergi Hukukunda Amortisman Uygulaması, Uygulamanın Önemi, Uygulamaya İlişkin Usuller ve Mükellefin Seçimlik Hakları”. *E-Yaklaşım*, S. 313.
- Yetkiner, E. (2001). Vergi Cennetlerinin Sunduğu Bazı Vergi ve Yatırım Avantajları, *Vergi Dünyası Dergisi*, S. 237, Mayıs.
- Yıldırım, A. ve Demiraslan, İ. (2006). Vergi Planlaması Çalışmaları Çerçevesinde, Yatırım İndirimi İstisnasında 2006 Yılında Yapılan, 2007 ve 2008 Yıllarında Yapılacak Tercihin Belirlenmesi, *Vergi Dünyası Dergisi*, S.302, Ekim.
- Yılmaz, M. (2017). Kara Para Aklama ve Türkiye Boyutu, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.